

اثرگذاری شاخص‌های تعاملات اجتماعی بر ساکنان مسکن مهر

(مطالعه موردی: شهر یاسوج)

باقر باقرپور^۱، مجید محمدی^۲، آمنه رخس ماه^۳

^۱ کارشناسی ارشد عمران گرایش سازه (مدیر بخش شهرسازی)

^۲ کارشناسی ارشد معماری گرایش معماری (معاونت شهرسازی)

^۳ دانشجوی دکتری شهرسازی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد اهواز، اهواز، ایران

چکیده

شهر یاسوج مثل دیگر شهرهای کشور دارای مسکن مهر است و عدم توانایی حومه‌ها و محلات شهری در ایجاد و شکل‌گیری فضاهای اجتماعی برای ساکنان خود مسبب ایزوله شدن افراد و خانواده‌ها شده است. شهروندان همدیگر را فقط در پیاده‌روها می‌بینند در حالی که نسبت به گذشته روابط چهره به چهره و دورهمی کاهش یافته و فعالیت‌ها و کنش‌های متقابل اجتماعی از زندگی حذف شده است. پژوهش حاضر با هدف شناسایی اثرگذاری معیارها و شاخص‌های تعاملات اجتماعی بر ساکنان مسکن مهر در دستور کار قرار گرفته است. این پژوهش از نظر هدف کاربردی و از حیث روش تحلیلی-توصیفی است. روش گردآوری اطلاعات و داده‌های اولیه به صورت کتابخانه‌ای-اسنادی (بررسی مقالات، پایان‌نامه‌ها، اسناد فرادستی و...) است. بر اساس فرمول کوکران ۳۸۳ به دست آمد که از بین جامعه دانشگاهی ۳۰ نفر و از بین ساکنان بومی ۵۰ نفر به صورت تصادفی ساده مورد پرسش قرار گرفت. برای تبدیل ابعاد کیفی موضوع به داده‌های کمی از طیف سنجش لیکرت و برای سنجش روایی تحقیق از ضریب آلفای کرونباخ بهره گرفته شد. روایی و پایایی پرسشنامه ۰.۹۴۰ به دست آمده است که همبستگی دیدگاه نمونه آماری را نشان می‌دهد. در نهایت، نتایج پرسشنامه با فن دیمتل مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. نتایج تحقیق نشان می‌دهد به دلیل جامعیت و قابلیت دسترسی برای همه می‌توانند برقرار کننده عدالت اجتماعی باشند و فعال نمودن این فضاها برای جذب اقشار مختلف جامعه موجب هم‌بستگی، پیوند اجتماعی و هم‌چنین ایجاد مکانی برای تولید و تکثیر فرهنگ می‌گردد. لذا توجه به کیفیت کالبدی و عملکردی چنین فضاهایی در جهت افزایش تعاملات جمعی و هم‌چنین تعریف و خلق رویدادهای مختلف فرهنگی و اجتماعی از سوی طراحان در فضاهای عمومی می‌تواند به القای حس تعلق خاطر و ایجاد خاطرات جمعی مشترک و بازیابی هویت جمعی شهروند در شهر کمک کند.

واژه‌های کلیدی: تعاملات اجتماعی، مسکن مهر، شهر یاسوج، روابط اجتماعی

مقدمه

طبق پیش بینی های سازمان ملل، تا سال ۲۰۶۰ بیش از ۶۶ درصد مردم جهان در شهرها زندگی خواهند که نیازمند توجه جدی به نیازها و خواسته های شهروندان در سالهای آتی است (سازمان ملل، ۲۰۱۶: ۴) و امروزه مناطق شهری که نیاز به وجود ۱۰۰۰ شهر با ظرفیت ۳ میلیون نفری جهت پاسخگویی به رشد سریع شهرنشینی دارد (Daffara, ۲۰۱۱: ۶۸۲) در کنار تحولات زیست محیطی، نیروهای اقتصادی، اجتماعی و جهانی شدن قرن حاضر را به نخستین قرن شهری تبدیل کرده است. زندگی مدرن و شهری شدن فزاینده اگرچه توانسته است مزایایی از قبیل امکان دست یابی به پیشرفت اجتماعی، خدمات و تسهیلات آموزشی، فرهنگی، بهداشتی و... برای ساکنان شهرها فراهم بیاورد، اما از سوی دیگر شهرها را به مکان مواجه با چالش های جدیدی تبدیل کرده است. در این میان رفتارهای نابهنجار، جرایم و خشونت های شهری همواره یکی از اصلی ترین چالش ها و آسیب های اجتماعی پیش روی مدیریت شهرها و کلان شهرها در جهان بوده است (چراغی، ۱۳۹۷: ۲۶۹). ادراک نامنی و ترس از جرم به طور مستقیم بر رفتار شهروندان و کنش متقابل اجتماعی در فضای شهری تأثیر دارد (۲۰۱۴ Rad et al,

انسان ها به دنبال عرصه هایی با هویت های ویژه هستند تا علاوه بر تأمین آسایش و تعامل با هموعان، در بستر پویایی اجتماعی به کمال متعالی خود نائل شوند (عبداللهی، ۱۳۸۹: ۸۳). از این نظر، استفاده و تخصیص فضاهای عمومی مسئله ای است که باید در مطالعات زندگی روزانه کسانی که در شهرها زندگی می کنند مورد بررسی قرار گیرد (قنبران و جعفری، ۱۳۹۳: ۵۸).

از نظر الدنبرگ امروزه در شهرها و محلات، فضاهای شهری که خوشایند و رضایت بخش باشند، به اندازه کافی وجود ندارد. مجاورت و نزدیکی به فضایی که هم جذاب باشد و هم همبستگی اجتماعی را تقویت کند، ابزار جهت سلامت روح و روان مورد نیاز است (Project for Public Spaces, ۲۰۰۶).

شهر یاسوج مثل دیگر شهرهای کشور دارای مسکن مهر است و عدم توانایی حومه ها و محلات شهری در ایجاد و شکل گیری فضاهای اجتماعی برای ساکنان خود مسبب ایزوله شدن افراد و خانواده ها شده است. شهروندان همدیگر را فقط در پیاده رو ها می بینند در حالی که نسبت به گذشته روابط چهره به چهره و دورهمی کاهش یافته و فعالیت ها و کنش های متقابل اجتماعی از زندگی حذف شده است. پژوهش حاضر با هدف شناسایی اثر گذاری معیارها و شاخص های تعاملات اجتماعی بر ساکنان مسکن مهر در دستور کار قرار گرفته است.

پیشینه تحقیق

رحیمی نژاد و همکاران، (۱۳۹۷)، در مقاله ای با عنوان بررسی نقش عناصر تجمع پذیر در تعاملات اجتماعی محله های سنتی، روش تحقیق به صورت توصیفی- تحلیلی است و نتایج تحقیق حکایت از آن دارد که نقش عناصر تجمع پذیر محله های سنتی در فضاهای عمومی شهری، سبب ایجاد در تعاملات اجتماعی شده است به گونه ای که این عناصر در محله های سنتی، نقش فعالیت و رویدادهای مکان، خاطرات جمعی و... را به خوبی داشته اند.

قره بگلو و همکاران، (۱۳۹۵)، در مقاله ای با عنوان تأثیر و تأثرات تعاملات اجتماعی بر خلق مکان در معماری اسلامی، با روش تحقیق توصیفی- تحلیلی انجام شده است و نتایج تحقیق نشان می دهد در خصوص تأثیر مولفه های محیطی و نحوه استفاده مناسب از این مولفه ها در خلق فضای تعاملات اجتماعی سالم با توجه به مفاهیم ارزشمند اسلامی است.

تیموری و همکاران، (۱۳۹۴)، در مقاله ای با عنوان طراحی مجموعه فرهنگی هنری تفریحی با رویکرد تعاملات اجتماعی در لاهیجان، با روش تحقیق توصیفی- تحلیلی انجام شده است نتایج تحقیق نشان می دهد عوامل مستخرج تأثیر مثبت بر روی ارتقاء تعاملات اجتماعی دارد که به ترتیب: درختان و فضای سبز، امنیت، منظره زیبا و چشم نواز، مکان مناسب برای گفتگو، وجود مبلمان مناسب، مکان ورزشی مناسب، مسیر مناسب پیاده روی، وجود آب و آبنما، مکان مناسب برای بازی کودکان، حضور جمعیت، نزدیک بودن مجموعه فرهنگی دسترسی اولویت بندی شده است.

سرلک و همکاران، (۱۳۹۲)، در مقاله ای با عنوان مجموعه فرهنگی دردزفول با رویکرد تعامل اجتماعی (پشت دیوار سکوت) با روش تحقیق توصیفی- تحلیلی انجام شده است. نتایج تحقیق نشان می دهد «برنامه ریزی اجتماعی - فرهنگی» به عنوان محتوای طرح پیشنهادی، مجموعه ای از فعالیت های مختلف اجتماعی و فرهنگی ارائه شده است.

روش تحقیق

این پژوهش از نظر هدف کاربردی و از حیث روش تحلیلی-توصیفی است. روش گردآوری اطلاعات و داده های اولیه به صورت کتابخانه ای- اسنادی (بررسی مقالات، پایان نامه ها، اسناد فرادستی ...) است. بعد از دسته بندی داده ها، معیارها و شاخص های تحقیق از بطن مبانی نظری و ادبیات تحقیق استخراج شد و در راستای بررسی موضوع اثرگذاری شاخص های تعاملات اجتماعی در قالب پرسشنامه طراحی شد و بر اساس فرمول کوکران ۳۸۳ به دست آمد که از بین جامعه دانشگاهی ۳۰ نفر و از بین ساکنان بومی ۵۰ نفر به صورت تصادفی ساده مورد پرسش قرار گرفت. برای تبدیل ابعاد کیفی موضوع به داده های کمی از طیف سنجش لیکرت و برای سنجش روایی تحقیق از ضریب آلفای کرونباخ بهره گرفته شد. روایی و پایایی پرسشنامه ۰.۹۴۰ به دست آمده است که همبستگی دیدگاه نمونه آماری را نشان می دهد. در نهایت، نتایج پرسشنامه با فن دیمتل مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

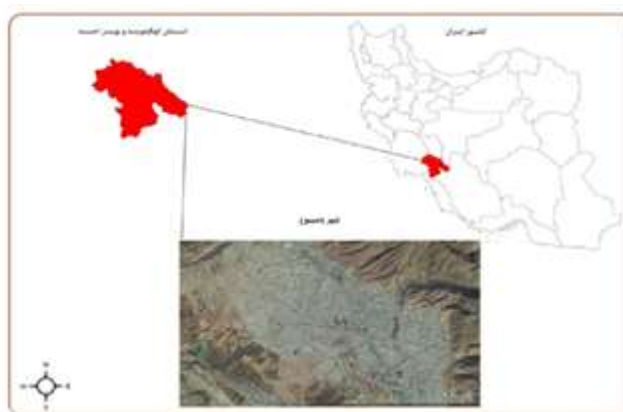
جدول ۱- شاخص های تحقیق

وضعیت درآمد
اشتغال زایی
امنیت روانی
امنیت مالکیت زمین
وضعیت روشنایی
باز و بسته بودن فضا
نظارت اجتماعی
اعتماد اجتماعی
آشنا بودن به فضا
فرم فضا
کیفیت معابر
فشرده گی مکان

دسترسی

موقعیت جغرافیایی محدوده مورد مطالعه: شهر یاسوج

شهر یاسوج از نظر تقسیمات سیاسی کشور مرکز استان کهگیلویه و بویر احمد و مرکز شهر بویر احمد، در بخش مرکزی، دهستان سررود شمالی و از نظر طبیعی بین رودخانه های بشار در جنوب و مهربان در غرب و کوه های دنا در شمال و شرق محصور شده است (مهندسین مشاور همسو، ۱۳۷۵:۲۴۰). این شهر در موقع جغرافیایی ۳۰ درجه و ۲۸ دقیقه عرض شمالی و ۵۱ درجه و ۳۶ دقیقه طول شرقی از نصف النهار گرینویچ قرار گرفته و مساحتی برابر با ۱۸۰۱ هکتار را اشغال کرده است (سالنامه آماری استان کهگیلویه و بویر احمد، ۱۳۸۷:۳۱). شهر یاسوج از سمت شمال و شرق به ارتفاعات زاگرس، از سمت جنوب به رودخانه بشار و روستاهای اکبر آباد، و نجف آباد، از سمت جنوب غربی به شهرک صنعتی و روستای بلوکر، از سمت غرب و شمال غربی به رودخانه مهربان و روستاهای مهربان، شرف آباد علیا، شرف آباد سفلی و شرف آباد وسطی محدود می گردد (مهندسین مشاور همسو، ۱۳۸۰:۴).

نقشه ۱- موقعیت جغرافیایی شهر یاسوج**مبانی نظری و ادبیات تحقیق****مفهوم تعاملات اجتماعی**

در علوم اجتماعی، تعاملات اجتماعی عبارت است از هر رابطه ای بین دو یا چند فرد. تعاملات اجتماعی ناشی از عاملیت های فردی اساس ساختار اجتماعی و هدف اصلی را برای تجزیه و تحلیل دانشمندان اجتماعی تشکیل می دهد. تعاملات اجتماعی یک مورد خاص از روابط اجتماعی هستند که می توانند بدون هیچ ارتباطی بین فعالان درگیر در یک کار یا موضوع وجود داشته باشند. تعاملات اجتماعی به معنای ایجاد رابطه بین دو نفر یا بیشتر که منجر به واکنشی میان آنها شود و این واکنش برای هر دو طرف شناخته شده است. البته تعاریف دیگری نیز برای تعاملات اجتماعی وجود دارد به عنوان نمونه، تعامل اجتماعی و برقراری ارتباط می تواند یک موضوع فیزیکی، یک نگاه، یک مکالمه و ارتباط بین افراد باشد که خود مستلزم تعریف رویدادها و فعالیت های متناسب و در نتیجه نقش پذیری مردم در فضا و عضویت آنها در گروه ها و شبکه های اجتماعی است. اما آنچه ما در جوامع امروزی شاهد آن هستیم کاهش سطح ارتباط افراد با یکدیگر است. چنانچه با افزایش اندازه، وسعت شهرها، سرعت و تراکم روابط اجتماعی به عنوان اصول اولیه تضعیف می شود. به این ترتیب احساس جمعی اجتماع های محلی

و وابستگی های احساسی به یک مکان در حال ناپدید شدن است. شناخت کافی از انسان و نحوه ارتباطش با سایرین و چگونگی آن می تواند در شکل دهی محیط برای برقراری بیشتر تعامل و ارتباط موثر باشد. لذا در این روند با بررسی انسان به عنوان یک موجود اجتماعی که دارای سطوح کمی و کیفی مختلفی از تعاملات اجتماعی است شناخت قرارگاه های رفتاری و مناسبت های اجتماعی و فعالیت های دارای ظرفیت های بالقوه برای کنش های اجتماعی و روابط معنادار، اهمیت پیدا می کند. تعاملات اجتماعی فرآیندی است که در آن یک فرد اطلاعات و احساسات خود را از طریق پیام های کلامی و غیر کلامی به یک فرد یا افراد دیگر می رساند. این توانایی موجب تقویت رابطه گرم و صمیمی با دیگران، حفظ و ارتقای سلامت روانی، قطع روابط ناسالم، حل مسائل و مشکلات خود با دیگران و رفع تضادهای و تعارضات می شود. همچنین در این گونه روابط نقش گیرنده و فرستنده پیام به طور مداوم جا به جا می شود. تعاملات اجتماعی یک تعامل گزینشی و نظام مند منحصر به فرد و روبه پیشرفت است که موجب خلق معانی مشترک بیت آنها می شود. بامیستر می گوید این روابط به ما اجازه می دهند که احساس تنهایی نکنیم زیرا احساس می کنیم که به اجتماعی تعلق داریم. بی بهره کردن افراد از داشتن روابط اجتماعی از نظر فیزیکی و روانشناختی مخرب است. برای مثال، مجازات زندانی هایی را در نظر بگیرید که آن ها را در سلول های انفرادی قرار می دهند. با این حال تعامل داشتن افراد به میزان سطحی نیز میل و نیاز به اجتماعی بودن انسان را برآورد نمی کند. در واقع تعاملات اجتماعی پاداش های خاصی را برای ما به ارمغان می آورند. این ارمغان ها هم احساسی، و هم مادی و جسمی هستند. تعاملات اجتماعی شامل همه ی رفتار هایی هستند که بسیاری از آن ها در اجتماع انجام می شوند. تعاملات اجتماعی به ۵ دسته تقسیم بندی می شوند:

۱- تبادل

۲- رقابت

۳- همکاری

۴- درگیری و

۵- تحمیل

در مفهوم شکل گیری و ایجاد تعاملات اجتماعی، تحقیقات نشان می دهند که ۴ فاکتور مختلف وجود دارند تا جرقه ای برای شروع یک رابطه باشند.

این فاکتور ها شامل موارد زیر هستند:

ظاهر شخصی

نزدیکی

شباهت و

مکمل بودن (Sharifian, ۲۰۲۰، ۳-۴).

تعاملات اجتماعی یک زنجیره پویا و متغیر از فعالیت های اجتماعی بین افراد (یا گروه ها) است که اعمال و واکنش های خود را به دلیل اقدامات شریک تعاملی خود اصلاح می کنند که شامل موارد زیر می باشد:

۱- یادگیری متقابل فرهنگی

۲- فعالیت متقابل اجتماعی

۳- تعامل بین افراد از طریق فناوری های جدید

۴- رفتار، اعمال و تبادلات بین افراد مختلف صورت می‌گیرد.

۵- یک فعالیت اجتماعی پویا بین افراد جامعه صورت می‌گیرد.

تعاملات اجتماعی شامل تبادل متقابل و پاسخ بین افراد است. تعاملات اجتماعی به ارتباط بین افراد اشاره دارد. تعاملات اجتماعی می‌تواند شفاهی یا بصری باشد. تعاملات اجتماعی، تبادل ارتباطی بین دو یا چند فرد است و یک بلوک ساختاری جامعه است. تعاملات اجتماعی شامل مجموعه پیچیده‌ای از ویژگی‌هایی است که به طور متمایز بر سلامت و کیفیت زندگی و روابط متقابل افراد تاثیر می‌گذارد. برای مثال تعاملات اجتماعی با همسالان و معلمان در محیط‌های مدارس نه تنها به ویژگی‌های مدرسه و توانایی‌های کودک، بلکه به خلق و خوی کودک نیز بستگی دارد (João M. Fernandes, ۲۰۱۴, ۶). زمانی که افراد بتوانند خلاقیت‌ها و استعداد‌های خود را در سطح فضاهای شهری بواسطه تعاملات اجتماعی ایجاد شده به نمایش بگذارند، این موضوع جرقه‌ای می‌شود در ذهن دیگر افراد برای ارتقاء و ادامه این موضوع. بواسطه مؤلفه‌های تعاملات اجتماعی و جامعه اسلامی می‌توان عناصر شهر خلاق در فضاهای شهری را بگونه‌ای خلق نمود که تأثیر آن فزاینده و همه‌گیر شود. شهرهای معاصر اسلامی باید خود را از طریق بالابردن سطح روابط اجتماعی سالم با ابزار خلاقیت محوری مجهز کنند و از چرخه تکراری و کند نوین شدن بی‌هویت‌رهای بخشند. روش تحقیق پژوهش مورد نظر تحلیلی پیمایشی با رویکردی کیفی بوده و سعی شده است ضمن بیان مبانی نظری و بررسی مفهوم شهر خلاق از منظر اجتماع محوری اسلامی و ارتقاء سطح تعاملات اجتماعی بدنبال راهبردی اساسی در خصوص این موضوع بود. فضا یکی از مهمترین ارکان شکل‌گیری شهر خلاق است، بنابراین وجود فضای تعاملات اجتماعی مطلوب در شهر می‌تواند بستر مناسبی برای شکل‌گیری شهر خلاق باشد. فضاهای عمومی مناسب به افراد شهر این فرصت را می‌دهد تا خلاقیت خود را در آن به نمایش بگذارند. فضاهای تعاملات اجتماعی مکان‌های بسیار مناسبی برای مشارکت ساکنین شهر هستند که "مردم در اثر مشارکت با یکدیگر در فضاهای عمومی ایده‌ها و خلاقیت‌های خود را تولید کرده و در معرض نمایش قرار می‌دهند". (فیشر و ویلیامز، ۱۳۸۸، ص. ۲۱۷) این موضوع باعث می‌شود خلاقیت هر شهروند، از میان بحث و گفتگو و تبادل نظر در ارتباطات دو یا چند طرفه با دیگران منتقل شود و دیگر افراد را تشویق به این امر کند. تعاملات مستحکم اجتماعی در جوامع مسلمانان از طریق محبت و روابط نزدیک، همچنین در تعهدی که مسلمانان را به مراعات و ملاحظه یکدیگر دعوت می‌نماید، نمود پیدا می‌کند. اسلام به گونه‌ای استثنایی، همسایه‌داری را به مثابه ستون فقرات امت می‌داند و برای آن مجموعه‌ای از اصول اخلاقی در نظر گرفته است که به نوبه خود تکالیفی هستند که به بهبود، ارتقاء و کنترل همسایه‌داری کمک می‌کنند. این اخلاق همسایه‌داری را در دو اصل مهم میتوان یافت: الف- روابط مستحکم همسایگی. ب- حفظ حقوق همسایگان". (Farshchian, ۲۰۱۴, ۱-۶).

- مفهوم انواع تعاملات اجتماعی

تعاملات اجتماعی دارای انواع مختلفی است که بر اساس تحقیقات و پژوهش‌های صورت گرفته توسط محققان به چندین دسته تقسیم می‌شود که در زیر چهار مورد از این تعاملات اجتماعی به صورت مختصر شرح داده شده‌اند:

۱- ارتباط غیر کلامی: ارتباط غیر کلامی به معنی فرستادن و دریافت کردن پیام و برقراری ارتباط به وسیله پیام‌های غیرلفظی یا به صورت بدنی است. ارتباطات غیر کلامی می‌توانند از طریق لباس و سبک ما منتقل شوند. ارتباطات غیر کلامی همچنین از طریق بخش‌های غیر محتوای گفتار، مانند کیفیت صدا، آهنگ و لحن بیان می‌شود. این نوع تعامل اجتماعی شامل حرکات، لمس، زبان بدن، حالت بدنی، حالات صورت و ارتباط چشمی است. ارتباطات غیر کلامی می‌توانند پیام‌های ارسالی از طریق

موارد مادی را نیز شامل شوند. به عنوان مثال، لباس یا مدل موی یک نوع تبادل غیر کلامی است که چیزی در مورد فرد را نشان می‌دهد. به عنوان یک قاعده کلی، ارتباط غیر کلامی می‌تواند براساس مکان یا زمینه ارتباطات، خصوصیات فیزیکی طرفین، و رفتارهای طرفین در مسیر تعامل مورد مطالعه قرار گیرد.

۲- مبادله اجتماعی: مبادله اجتماعی رفتار را براساس متغیرهای وابسته به تأمل، احساس، عاطفه و فعالیت صورت گرفته؛ تبیین می‌نماید. در مبادله اجتماعی بیش از آن که روابط گروهی و نهادی قابل طرح باشند، رابطه فرد با فرد مطرح می‌شود و تأکید، اساساً بر فرد یا روابط میان دو فرد است؛ لیکن هر نظریه جامعه‌شناختی باید به واحدهای جمعی بیش از دو نفر نیز توجه کند. هومنز نیز از سطح مبادله فرد با دیگری فراتر رفته و در نظریه خود، مسئله نهادها، گروه‌ها و زیر نهادها را هم مورد بررسی قرار داده‌است. مسئله اصلی مورد مطالعه و علاقه همه نظریه‌پردازان مبادله اجتماعی، وابستگی درونی روابط بین افراد و جریان واقعی رفتار اجتماعی است.

۳- همکاری: همکاری فرآیند بین دو یا چند نفر است که باهم در یک مکان کار می‌کنند. هم‌کاری با پایه‌ریزی بنیان موسسات اجتماعی، سازمان‌ها و کل نظام اجتماعی به واقعیت اجتماعی دست می‌یابد. بدون هم‌کاری، هیچ نهادی فراتر از فرد رشد نمی‌کند؛ هر گروه رفتاری نمونه‌ای از هم‌کاری است. هم‌کاری از همپوشانی تمایلات ناشی می‌شود و احتمال بیشتری وجود دارد که بین طرفین رابطه‌ای وجود داشته باشد. این به این معنی است که اگر دو نفر بدانند که در آینده با یکدیگر روبرو خواهند شد یا اگر خاطرات خوبی از هم‌کاری گذشته باهم را داشته باشند، احتمال بیشتری وجود دارد که در حال حاضر با یکدیگر هم‌کاری کنند. سه نوع اصلی هم‌کاری وجود دارد: اجباری، داوطلبانه و ناخواسته.

۴- رقابت: رقابت، چالشی میان مردم یا گروه‌ها برای کنترل منابع است. در این تعریف، منابع می‌توانند معنای تحت‌اللفظی و نمادین داشته باشند. مردم می‌توانند بر روی منابع ملموس مثل زمین، غذا و بلکه بر منابع نامشهود، مانند سرمایه اجتماعی، رقابت کنند. رقابت نقطه مقابل هم‌کاری است و هر زمانی که دو طرف برای هدفی که نمی‌تواند باهم به اشتراک بگذارند، تلاش می‌کنند. رقابت می‌تواند هم مفید و هم زیان‌آور باشد. به طور مثبت، رقابت می‌تواند به عنوان نوعی تفریح و یا یک چالش ارائه شود مشروط بر اینکه ضرری نداشته باشد (Rocío Guil, ۲۰۱۸: ۱۰).

تعاملات اجتماعی یا تعامل انسانی هر موقعیتی است که در آن دو یا چند نفر، به طور ضمنی یا صریح، با هم رابطه داشته باشند. تعاملات اساس کلیه سیستم‌های پیچیده اجتماعی مانند گروه‌ها یا جوامع است و بنابراین اساس مطالعه روانشناسی اجتماعی را نیز تشکیل می‌دهد. علاقه به تعاملات اجتماعی در حوزه روانشناسی از اواسط قرن ۲۰ آغاز شد، زمانی که پدیده‌هایی مانند نوع دوستی، پرخاشگری، رفتارهای مفید یا اطاعت شروع به مطالعه کردند. کارشناسان دریافتند که همه آنها فقط در زمینه تعاملات قابل درک است و آنها شروع به بررسی تأثیر آنها بر روی افراد کردند. تعاملات اجتماعی را می‌توان از جهات مختلف بررسی کرد، بنابراین طبقه بندی یکنواخت آنها آسان نیست. با این حال، طبقه بندی تعاملات اجتماعی به صورت زیر می‌باشد:

- روابط درون فردی: قبلاً دیده ایم که برخی از نویسندگان احتمال می‌دهند که تعاملی بین قسمت‌های مختلف ذهن فرد ایجاد شود. اینها اساساً می‌توانند دو نوع باشند: بخشنامه ای و ضربدری. در تعاملات مستقیم، هیچ تعارضی بین دو طرف برقرار کننده ارتباط برقرار نیست، بنابراین فرد می‌تواند بدون این که شامل ناهماهنگی شناختی باشد، اقدامی انجام دهد. برعکس، در تعاملات متقابل، فرد باید انتخاب کند که به کدام بخش توجه بیشتری کند، نمونه بارز این تعارض بین عقل و عواطف است.

- روابط شخص و شخص: اولین نوع تعامل اجتماعی خود نوعی تعامل است که وقتی دو شخص متقابل یکدیگر را برقرار کرده و بر یکدیگر تأثیر می گذارند، رخ می دهد. همانند مثال قبلی، ماهیت این نوع روابط به همسویی اهداف شرکت کنندگان بستگی خواهد داشت یا برعکس، تعارضی بین آنها وجود دارد.

- روابط شخص و گروه: سطح بعدی تعامل اجتماعی مربوط به رابطه بین یک فرد و یک گروه است. در این سطح، نکته مهم این است که بررسی کنیم کدام یک از این دو نهاد بر دیگری تأثیر بیشتری می گذارد: اگر گروه بر شخص مسلط شود، ما با یک رابطه انطباق روبرو خواهیم بود و اگر عکس این با یک رابطه رهبری باشد.

- روابط گروه و گروه: آخرین سطح شناخته شده توسط بیشتر نویسندگان، تعامل بین گروه ها است. از این نظر، دو سناریوی احتمالی تعارض و همکاری است. علاوه بر این، در این سطح همچنین می توان تمام موارد قبلی را مطالعه کرد، بنابراین می توان گروهی را که روی هر یک از اعضای آن یا به طور کلی تمرکز دارد، بررسی کرد (Mark R. Leary، ۲۰۱۵: ۲۳).

ارتباط بین فضاهای شهری و تعاملات اجتماعی

ضروری است با مطالعه فضاهای عمومی شهرها و ارزیابی عملکرد اجتماعی آنها، به علت و چرایی و به گونه‌ای، نقاط آسیب فضاهای عمومی شهری و زندگی اجتماعی آنها دست یافت. چرا که با اصلاح این نقاط آسیب، می‌توان کیفیت را به فضاهای شهرها و زندگی شهروندان بازگرداند (محمدی و همکاران، ۱۳۹۱).

براساس نظر "جان لنگ"، در فضاهای عمومی شهری، الگوهای تعامل اجتماعی، اهمیت ویژه‌ای دارند. در صورتی که مردم، به این فضاها و محیط آنها دلبسته باشند؛ تعاملات اجتماعی در قوی‌ترین حالت خود، به وقوع خواهد پیوست (مردمی و همکاران، ۱۳۹۰). "کارمونا"، براین باور است که فضاهای عمومی شهری، مکان‌ها و محیط‌های اجتماعی است که به عنوان میدانی برای رفتار و نمایش، زمینه‌ای مشترک و خنثی برای تعامل اجتماعی، اختلاط و ارتباط و مرحله‌ای برای معرفت اجتماعی، پیشرفت شخصی و تبادل اطلاعات عمل می‌کنند (کارمونا و همکاران، ۲۰۰۳).

فضاهای عمومی در شهرها ظرفیتی عظیم برای پاسخگویی به نیازهای اجتماعی انسان و تأمین حیات اجتماعی او محسوب می‌شود. فضاهای عمومی به دلیل جامعیت و قابلیت دسترسی برای همه می‌توانند برقرار کننده عدالت اجتماعی باشند و فعال نمودن این فضاها برای جذب اقشار مختلف جامعه موجب هم بستگی، پیوند اجتماعی و هم چنین ایجاد مکانی برای تولید و تکثیر فرهنگ می‌گردد. لذا توجه به کیفیت کالبدی و عملکردی چنین فضاهایی در جهت افزایش تعاملات جمعی و همچنین تعریف و خلق رویدادهای مختلف فرهنگی و اجتماعی از سوی طراحان در فضاهای عمومی می‌تواند به القای حس تعلق خاطر و ایجاد خاطرات جمعی مشترک و بازیابی هویت جمعی شهروند در شهر کمک کند و شهرها و جوامع پایداری را به وجود می‌آورد (بذرافکن و گچ کوب، ۱۳۹۰). فضای شهری به عنوان بستر مکانی کارکردهای اجتماعی در تسهیل این کارکردها و پوشش‌های وابسته به آن که در اشکال نهادها، سازمان‌ها و... پدید می‌آیند، نقشی برجسته داشته و موجب تسهیل روابط و پالایش ساخت اجتماعی می‌گردد.

یافته های تحقیق

در این قسمت از تحقیق شاخص‌های اثرگذار بر تعاملات اجتماعی مورد بررسی قرار گرفته است و در جدول شماره ۲- آورده شده است.

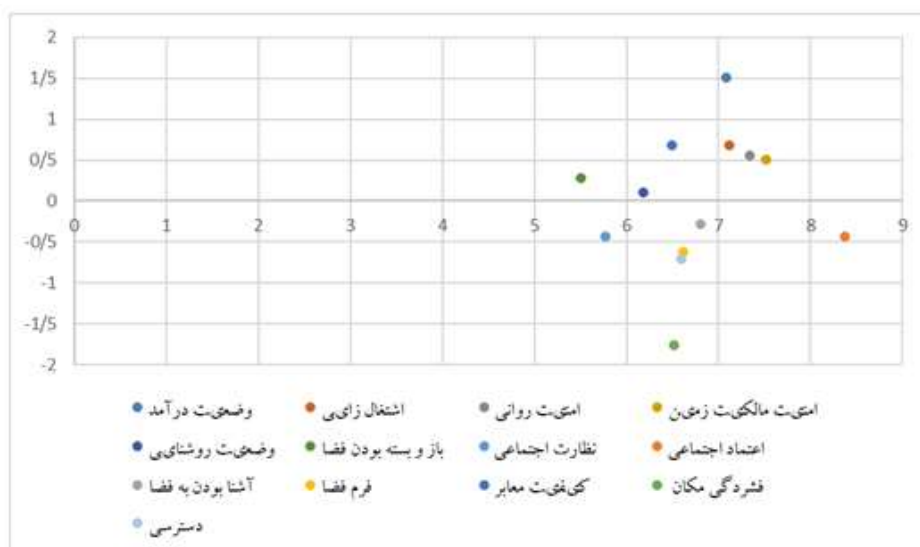

جدول ۲- خروجی نهایی

D-R	D+R	D	R	
1.5	7.088	4.294	2.794	وضعیت درآمد
0.671	7.128	3.9	3.229	اشتغال زایی
0.548	7.343	3.946	3.398	امنیت روانی
0.5	7.525	4.013	3.512	امنیت مالکیت زمین
0.1	6.186	3.143	3.043	وضعیت روشنایی
0.274	5.505	2.889	2.616	باز و بسته بودن فضا
-0.436	5.779	2.672	3.107	نظارت اجتماعی
-0.445	8.381	3.968	4.413	اعتماد اجتماعی
-0.289	6.81	3.26	3.549	آشنا بودن به فضا
-0.623	6.619	2.998	3.621	فرم فضا
0.676	6.495	3.585	2.909	کیفیت معابر
-1.766	6.523	2.378	4.144	فشرده‌گی مکان
-0.71	6.602	2.946	3.656	دسترسی

شکل زیر نیز الگوی روابط معنی دار را نشان می دهد. این الگو در قالب یک نمودار هست که در آن محور طولی مقادیر $D + R$ و محور عرضی براساس $D - R$ می باشد. موقعیت و روابط هر عامل با نقطه‌ای به مختصات $(D + R, D - R)$ در دستگاه معین می شود.

نمودار ۱- الگوی روابط

گام ۶: تفسیر نتایج

با توجه به نمودار و جدول فوق هر عامل از چهار جنبه بررسی می شود:

- میزان تاثیر گذاری متغیرها: جمع عناصر هر سطر (D) برای هر عامل نشانگر میزان تاثیرگذاری آن عامل بر سایر عامل‌های سیستم است. در این تحقیق وضعیت درآمد از بیشترین تاثیر گذاری برخوردار است و امنیت مالکیت زمین، اعتماد اجتماعی،

امنیت روانی، اشتغال زایی، کیفیت معابر، آشنا بودن به فضا، وضعیت روشنایی، فرم فضا، دسترسی، باز و بسته بودن فضا، نظارت اجتماعی و فشردگی مکان در درجات بعدی تاثیرگذاری قرار دارند.

- میزان تاثیرپذیری متغیرها: جمع عناصر ستون (R) برای هر عامل نشانگر میزان تاثیرپذیری آن عامل از سایر عامل‌های سیستم است. در این تحقیق اعتماد اجتماعی از بیشترین تاثیر پذیری برخوردار است و فشردگی مکان، دسترسی، فرم فضا، آشنا بودن به فضا، امنیت مالکیت زمین، امنیت روانی، اشتغال زایی، نظارت اجتماعی، وضعیت روشنایی، کیفیت معابر، وضعیت درآمد و باز و بسته بودن فضا در درجات بعدی تاثیرپذیری قرار دارند.

- بردار افقی (D + R) میزان تاثیر و اثر عامل مورد نظر در سیستم را نشان می‌دهد. به عبارت دیگر هرچه مقدار D + R عاملی بیشتر باشد، آن عامل تعامل بیشتری با سایر عوامل سیستم دارد. در این تحقیق اعتماد اجتماعی از بیشترین تاثیر گذاری برخوردار است و امنیت مالکیت زمین، امنیت روانی، اشتغال زایی، وضعیت درآمد، آشنا بودن به فضا، فرم فضا، دسترسی، فشردگی مکان، کیفیت معابر، وضعیت روشنایی، نظارت اجتماعی و باز و بسته بودن فضا در درجات بعدی تاثیرگذاری قرار دارند.

- بردار عمودی (D - R) قدرت تاثیرگذاری هر عامل را نشان می‌دهد. بطور کلی اگر D - R مثبت باشد، متغیر یک متغیر علی محسوب می‌شود و اگر منفی باشد، معلول محسوب می‌شود. در این تحقیق وضعیت درآمد، اشتغال زایی، امنیت روانی، امنیت مالکیت زمین، وضعیت روشنایی، باز و بسته بودن فضا، کیفیت معابر علی بوده و نظارت اجتماعی، اعتماد اجتماعی، آشنا بودن به فضا، فرم فضا، فشردگی مکان، دسترسی معلول به حساب می‌آیند.

جمع بندی و نتیجه گیری

افزایش مشارکت های اجتماعی « بین شهروندان از اصول اساسی ارتقای کیفیت تعاملات اجتماعی و امنیت در فضاهای شهری است. به طوری که با تقویت مشارکت و استفاده از توانمندی های شهروندان، سطح دانش فنی، اجتماعی، سیاسی و زیست محیطی آنها ارتقا یافته و مردم با داشتن این احساس که در محیط زندگی خویش نقش دارند، رابطه ی احساسی با محیط برقرار کرده و با تضعیف بی تفاوتی های رفتاری، نظارت بیشتری بر محیط اعمال می کنند، که این وضعیت باعث تقویت احساس امنیت فردی و اجتماعی، حفظ و احیای هویت فرهنگی و اعتقادی و ترویج اندیشه ی نوع دوستی و تعاون، حفاظت از محیط زیست، برقراری نظم و تعادل کالبدی و رقابت افراد در دستیابی به اهداف، دسترسی، امنیت روانی، امنیت مالکیت زمین، باز و بسته بودن فضا، وضعیت روشنایی، نظارت اجتماعی، اعتماد اجتماعی، فرم فضا، وضعیت درآمد، کیفیت معابر، فشردگی مکان و اشتغال زایی مطلوب فردی و جمعی می شود؛ گروه های محروم جامعه را به تلاش در راه دستیابی به نیازها و خواسته هایشان ترغیب می کند.

به دلیل جامعیت و قابلیت دسترسی برای همه می‌توانند برقرار کننده عدالت اجتماعی باشند و فعال نمودن این فضاها برای جذب اقشار مختلف جامعه موجب هم بستگی، پیوند اجتماعی و هم چنین ایجاد مکانی برای تولید و تکثیر فرهنگ می‌گردد. لذا توجه به کیفیت کالبدی و عملکردی چنین فضاهایی در جهت افزایش تعاملات جمعی و هم چنین تعریف و خلق رویدادهای مختلف فرهنگی و اجتماعی از سوی طراحان در فضاهای عمومی می‌تواند به القای حس تعلق خاطر و ایجاد خاطرات جمعی مشترک و بازیابی هویت جمعی شهروند در شهر کمک کند.

منابع

۱. رحیمی نژاد، فرزانه، تیموریان، محمد، پیرمحمدی، محمد، (۱۳۹۷)، بررسی نقش عناصر تجمع پذیر در تعاملات اجتماعی محله های سنتی، فصلنامه مطالعات طراحی شهری و پژوهش های شهری، سال اول، پاییز، شماره ۲،
۲. قره بگلو، مینو، فرشچیان، امیرحسین، محمدعلیان، زهرا، (۱۳۹۵)، تأثیر و تأثرات تعاملات اجتماعی بر خلق مکان در معماری اسلامی، نشریه شایبک، سال دوم، آبان و آذر، شماره ۸ و ۹.
۳. تیموری، فرزاد، (۱۳۹۴)، طراحی مجموعه فرهنگی تفریحی با رویکرد تعاملات اجتماعی در لاهیجان، مؤسسه آموزش عالی غیردولتی - غیرانتفاعی دیلمان، پژوهشکده فنی و مهندسی، استاد راهنما سیدباقر حسینی، استاد مشاور رضا پرویزی.
۴. قنبران، عبدالحمید، جعفری، مرضیه، (۱۳۹۳)، بررسی عوامل مؤثر بر ارتقا تعاملات اجتماعی در میان ساکنان محله مسکونی (نمونه موردی: محله درکه - تهران).
۵. چراغی، اسماعیل، بیاری، علی اکبر، (۱۳۹۸)، سازوکار تأثیر باورهای دینی در کاهش آسیب های اجتماعی، فصلنامه مطالعات اسلامی آسیب های اجتماعی، صص ۱۱۶-۸۹.
۶. سرلک، اعظم، (۱۳۹۲)، مجموعه فرهنگی در دزفول با رویکرد تعامل اجتماعی، پایان نامه کارشناسی ارشد معماری، دانشگاه هنر اسلامی تبریز - دانشکده هنر و معماری.
7. Oldenburg, R. 1990. The Great Good Place. Project for Public Spaces (PPS). Placemaking for Communities - When Third Places Come. 2006. www.pps.org
8. Daffara, P. (2011). Rethinking tomorrow's cities: Emerging issues on city foresight. Futures. <https://doi.org/10.1016/j.futures.2011.05.009>
9. Guil, Rocío, 2018, New forms of social interaction: virtual communication and health, 77th Annual Conference International Council of Psychologists. Human Rights, Dignity, and Justice: From Knowledge to Action, 15 (3).
10. R.Leary, Mark, 2015, Measures of Concerns with Public Image and Social Evaluation, Measures of Personality and Social Psychological Constructs.
11. Sharifian, Neika, 2020, Social Relationships and Adaptation in Later Life, Reference Module in Neuroscience and Biobehavioral Psychology.
12. M.Fernandes, João, 2014, Social Cognition and Interaction Training: The Role of Metacognition, Social Cognition and Metacognition in Schizophrenia.
13. Farshchian, Amir Hossein, 2014, Social interaction, a strategy for enhancing the quality of the Islamic creative city, The First Conference on Creative Cities & Sustainable Development.